

Netřesk výběžkatý (*Jovibarba globifera*).Foto Přemysl Tájek

katina

Lubeneč

- desítky rostlin na Ruském kopci přímo v obci (Loc: 50°07'43"N, 13°19'16"E);

Údrč

- kolem 40 rostlin na skalním výchozu cca 1,1 km V od obce, desítky metrů od osady Zlatá (Loc: 50°09'00"N, 13°06'12"E).

Literatura:

Hejný S. et Slavík B. [eds.] (1992): Květena České republiky 3. – Academia, Praha, 542 pp.

Procházka F. [ed.] (2001): Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). – Příroda, Praha, 18: 1-166.

Tichý T. (2001): Luka a Valeč (K0030), závěrečná textová zpráva k mapování biotopů soustavy Natura 2000 a Smaragd. – Ms., pp. 15 (Depon. in: AOPK ČR, Praha).

www.mapy.cz

Tomáš Peckert

Správa CHKO Slavkovský les

Všivec bahenní

(*Pedicularis palustris*)

ve Slavkovském lese

Všivce patří mezi méně známé rostliny naší květeny, a to i přesto, že se mohou pochlubit nápadným vzhledem a zajímavým způsobem života. Jedná se o poloparazitické rostliny z čeledi krtičníkovitých. Všivce nejsou tedy klasickými parazitickými rostlinami, protože jsou schopny fotosyntézy a z těla hostitele čerpají pouze vodu a minerální látky obsažené v půdě. Jejich kořenový systém je přeměněn ve zvláštní přísavky, které jsou schopny proniknout do cévních svazků v kořenech hostitele. Podobnou životní

strategii má řada dalších rodů z této čeledi, např. čísteček, kokrhel nebo světlík. Poněkud nelibý název všivec vznikl podle odvaru z této rostliny, který byl v minulosti používán jako prostředek proti vším. Stejný původ má i latinský název rostliny (*pediculus* = veš).

V České republice se dnes můžeme setkat se čtyřmi zástupci tohoto rodu, z nichž pouze dva druhy, všivec lesní (*Pedicularis sylvatica* L.) a všivec bahenní (*Pedicularis*

Všivec bahenní (*Pedicularis palustris*).
Dle Dostál 1958

palustris L.), se vyskytují ve Slavkovském lese a v západních Čechách vůbec. Všivec lesní roste na vlhkých až zrašelinělých loukách, často s přechodem k vřesovištní vegetaci. Ve Slavkovském lese ho lze najít ještě na desítkách lokalit.

Zato všivec bahenní představuje dnes už opravdovou vzácnost. Všivec bahenní je 20

– 60 cm vysoká rostlina s dutou, lysou, pravidelně olistěnou a po celé délce větvenou lodyhou. Čepel řapíkatých listů je nápadně peřenosečná se střídvými nepravidelně peřenoklannými nebo hrubě zubatými úkrojky. Květenství tvoří v dolní části volný, postupně v horní části hustý hrozen, který bývá dlouhý 10 – 20 cm. Listeny, které jsou podobné listům, jsou v dolní části květenství delší než květy, v horní části květenství pak kratší než květy. Květy mají červeno-fialovou korunu s nápadně nafouklým kalichem. Plodem jsou poměrně nápadné, vejcovitě zploštělé tobolky.

Ve Slavkovském lese máme v současné době potvrzeno šest recentních lokalit silně ohroženého všivce bahenního. Stabilní populace se nachází v přírodní rezervaci Mokřady pod Vlčkem, kde všivec bahenní udává již Sádlo roku 1981. Ostatní lokality se nacházejí mimo území maloplošných zvláště chráněných území. Zřejmě nejbohatší populace, kterou objevil Miroslav Trégl v roce 1991, čítající desítky až stovky exemplářů se nachází v litorálu Velkého Kolového rybníka jižně od Rájova. Zbývající čtyři lokality byly nalezeny během podrobného mapování přírodních stanovišť při tvorbě soustavy evropsky významných lokalit Natura 2000 a při následné aktualizaci vrstvy mapování těchto stanovišť. V roce 2001 byly nalezeny dvě lokality všivce bahenního. Alexandra Masopustová objevila všivec bahenní při okraji meliorační strouhy cca 0,5 km západně od obce Nová Ves a Jaromír Bartoš v litorálu rybníčka cca 1 km západně od obce Služetín. Další dvě lokality byly objeveny v loňském roce (Tomáš Peckert - aktualizace biotopů Natura 2000). První z nich se nachází na obnaženém dně drobného rybníčka ukrytého v náletech bříz a osik cca 300 m severovýchodně od Velkého Kolového rybníka. Několik desítek rostlin všivce bahenního zde roste na obnaženém dně břehu zčásti upuštěného rybníka. Dalších zhruba deset exemplářů tohoto druhu bylo nalezeno na zrašelinělé loučce na levém břehu řeky Teplé cca 150 m východojihovýchodně od bývalého Podhorního mlýna.

Výskyt všivce bahenního na dalších

dvou udávaných lokalitách bude třeba potvrdit. Jedná se o Miroslavem Tréglarem udávaný výskyt při březích vodní nádrže Podhora z roku 1993 a o lokalitu východohovýchodně obce Služetín (Nesvadbová et Sofron 1991).

Početnost všivce bahenního, který nebyl ani v minulosti příliš hojný, klesá v posledních desetiletích v celé Evropě. Tento pokles je způsoben úbytkem tradičně hospodařovaných mokřadních luk, přechodových rašeliníšť, bažinatých břehů oligotrofních rybníků, rašelinných a slatinných luk. Značná část takových luk byla v minulosti odvodněna, ostatní zůstaly neobhospodařované. V důsledku absence tradičního hospodaření dochází k hromadění biomasy a živin a postupně převládne několik málo dominantních druhů, zejména expanzních trav. Na druhou stranu mizí řada druhů, které nejsou schopné v této konkurenci obstát. Recentní lokality všivce bahenního ve Slavkovském lese jsou charakterizovány sníženou konkurencí okolní vegetace (rozvolněné porosty ostřic v litorálu rybníků, obnažený břeh rybníka, zrašelinělé louky, stezky vysoké zvěře, vodní příkopy). Všivec bahenní patří k nejméně ustupujícím druhům mokřadních biotopů (Hrouda 2000) a to hned z několika důvodů. Jde o převážně dvouleté monokarpické rostliny, tzn. rostlina jednou vykvete, odplodí a odumírá. Semena tohoto druhu mají velice krátkou klíčivost (maximálně několik let) a k vyklíčení potřebují mezery v rozvolněné vegetaci, které samozřejmě v důsledku hromadění stařiny a převládnutí trsnatých trav chybějí. Navíc semenáčky vyžadují ke zdárnému přežití vlhké léto, jinak dochází k jejich vysoké úmrtnosti (Petrů et Lepš 2000). Závislost přežití semenáčků na vhodném počasí v určitých částech roku vede ke značné rozkolísanosti početních stavů v jednotlivých letech. Pokud si k těmto faktorům přidáme ještě skutečnost, že populace všivce bahenního nebývají nijak početné, je jasné, že k vyhynutí druhu na lokalitě může dojít poměrně lehce.

Z výčtu známých lokalit všivce bahenního ve Slavkovském lese je patrná koncentrace výskytu tohoto druhu v oblasti horního

toku řeky Teplé. Toto území bylo ušetřeno razantních melioračních zásahů, které ve druhé polovině minulého století zapříčinily zánik velkého množství podmáčených a slatinných luk s výskytem řady dnes vzácných druhů. Doufejme tedy, že se toto přírodně cenné území podaří v tomto stavu zachovat i do budoucnosti.

Literatura:

- Hrouda L. (2000): *Pedicularis L.* In: Slavík B. [ed.] Květena České republiky 6. Academia, Praha: 455-461.
- Nesvadbová J. et Sofron J. (1991): Příspěvek k poznání květeny CHKO Slavkovský les. – Zpr. Čs. Bot. Společ., Praha 26: 55-64.
- Petrů, M. et Lepš, J. (2000): Regeneration dynamic in populations of two hemiparasitic species in wet grasslands. – Proceedings LAV Symposium, pp. 329-333, Uppsala.

Jiří Brabec

Krajské muzeum Karlovarského kraje,
Muzeum Cheb

Hruštička prostřední opět součástí květeny CHKO Slavkovský les

V České republice roste celkem 7 zástupců čeledi hruštičkovité (*Pyrolaceae*). Všechny druhy potřebují ke své existenci endotrofní mykorrhizu (symbiózu s houbou) a snad proto je většina z nich poměrně vzácná. To platí i pro hruštičku prostřední (*Pyrola media*). V minulosti rostla v ČR na řadě lokalit zejména ve středních a vyšších polohách, známa však byla i z nejteplejších oblastí republiky (z drobného nízkého pohoří Džbán mezi Kladnem a Podbořany). Ve čtvercové síti užívané pro floristické mapování ČR jsou historické údaje ze 118 (tj. 17,5 %) čtverců (viz Čeřovský et al. 1999). Ověřených lokalit v ČR bylo však v 70. a 80. le-